

Befrielsen

Aftenen

I Roskilde by strømmede folk ud på gaderne.

På Strændertorvet, hvor der var samlet adskillige hundrede, blev der holdt taler, sunget og festet.

På Holbækvej på »Trekanten« var Regner Clausens våbenmodtagefolk travlt beskæftiget med at montere et rekylgevær, da de hørte et nærliggende cirkus spille nationalsangen.

I Hedehusene var Gunnar Vagtborg hjemme på et illegalt besøg og på vej for at se en fodboldkamp, da en dame kom løbende og råbte, at krigen var slut. Egentlig burde han være taget tilbage til København, men i stedet opsøgte han sin gamle gruppe.

Hos Poul Rasmussen ved Giesegård var der selskabelighed. Sammen med venner fra våbenmodtageholdet fejrede han sin fødselsdag, da meddelelsen om kapitulationen kom.

I Gundsø holdt Eivind Knudsen skydeøvelse med sin ventegruppe i Nymølle mose uden at vide at freden var kommet.

Og hos Einar Bjerre Jensen i Greve havde familien Bjerre Jensens far på besøg. Han blev lidt overrasket, da man trak et rekylgevær ud under sofaen. Til gengæld blev familien lige så overraskede, da de erfarede, at han også var tilsluttet modstandsbevægelsen.

Lige så overrasket blev Svend Rasmussen i Hedehusene, da han begav sig afsted til samlingsstedet på Andreasens gård i Baldersbrønne og stødte sammen med sin far i døren. Han skulle også til Baldersbrønne.

Og på Arne Jacobsens gård i Ramsømagle, Ramsøsøgård, hvor flere frihedskæmpere under jorden boede, fejrede man i stilhed befrielsesbudskabet.

I Himmelev gik Pastor Kroon hen til soldaten, der stod vagt ved den sydlige ende af byen, og fortalte ham, at Tyskland havde kapituleret.

Vagten så på ham, og sagde stille: »Gott sei dank.«

Frihedsrådets lokalkomite havde om eftermiddagen holdt møde i Algade. Her mødtes man atter, og i løbet af natten blev de direktiver og opråb, situationen krævede, trykt og fordelt.

Den militære modstandsledelse samledes på præstegården i Gadstrup, hvorfra man omkring midnat flyttede til en lejlighed i Landbobankens bygning på hjørnet af Stændertorvet. Til stede var blandt andet

oberstløjtnant Løkkegaard, Jens Kjærgaard, O. Kidde, Aage Helver m.fl.

Meget skulle ordnes, og i løbet af natten udgik en strøm af ordre til de ventende grupper og kompagnier i amtet.

På gaderne patruljerede de tyske soldater.

Dagen

Næste morgen trådte den tyske kapitulation i kraft. Løkkegaard og Kjærgaard begav sig til Roskilde kaserne, hvor det blev aftalt med kommandanten, at han trak sine soldater tilbage til kasernens område.

Klokken otte samledes modstandsfolkene i Klostermarken neden for Dronning Margrethesvej. Oberstløjtnant Løkkegaard mønstrede sine folk; de talte omkring 1200 mand.¹⁾

*Frihedskæmpere i Klostermarken, helt til venstre ses C. F. Løkkegaard og O. Kidde.
(L.H.A., Roskilde).*

Roskilde Amt som helhed kunne fremvise den højeste hvervningsgrad i regionen, nemlig 2.13%.

Bevæbningen var god, 73% af mandskabet i amtet var bevæbnet den 5.maj.²⁾

På Ting- og arresthuset opslog Amtsledelsen sit hovedkvarter, og herfra styrede man de kommende dage de opgaver, der skulle løses.

Ting- og arresthuset i Jernbanegade, maj 1945. (Børge Lindegaard Olsen).

To hovedopgaver påhvilede modstandsbevægelsen: Arrestationerne af de, der på forskellig vis havde samarbejdet med Besættelsesmagten og en lang række bevogtningsopgaver.

I løbet af dagen rullede bilerne med arrestanterne ind i Jernbanegade. De arresterede blev indkvarteret på Ting- og arresthuset, på Tabor overfor, på Brandstationen og på Roskilde Private Realskole. Fra den 4. juni samlede alle internerede på Sct. Jørgensbjerg Skole i Smedegade.

Helt uden episoder forløb dagen ikke.

Tre af byens prominente borgere blev arresteret og kørt til Ting- og arresthuset, hvor de øjeblikkelig blev frigivet af Amtslederen, som ikke havde givet ordre til arrestationen.

De tre havde, som medlemmer af Roskilde Domsogns Menighedsråd, afvist, at regimentets faner kunne opbevares i Domkirken, da militæret blev interneret i august 1943.

Mange var blevet arresteret.

De første par dage blev 250 anholdt i Roskilde og omegn. De anholdtes

Vagt ved Sct. Jørgensbjerg Skole i sommeren 1945. (L.H.A., Roskilde).

navne og adresser blev bragt i lokalaviserne. Endnu den 12. maj kan man læse navnene på et halvt hundrede arresterede, men så klinger det af.

Bevogtningsopgaverne var mange.

Udover en række vigtige installationer holdt frihedskæmpere vagt ved alle vigtige ind- og udfaldsveje. Her var opgaverne at dirigere de kolonner af tyskere, der passerede gennem området i dagene efter Befrielsen, men også at finde de danskere, som prøvede at undrage sig retsforfølgelse ved at skjule sig blandt de bortdragende tyskere.

Dette forsøgte en lokal nazist, men da han et sted på vej til grænsen ringede hjem for at klage over at hans familie var blevet arresteret, blev samtalen sporet og manden hentet hjem.

I Roskilde by skulle et større antal frihedskæmpere indkvarteres og forplejes.

Indkvarteringen skete på Fjordvilla og siden på Duebrødre Skole. Forplejningen tog Aksel Kruse sig af i sin egenskab af forplejningschef for modstandsbevægelsen; fra Roarslund og Højskolehjemmet blev der skaffet mad til de mange modstandsfolk. På Fjordvilla gik seks tyske drenge til hånde i køkkenet. De var flygtet fra Avderødlejren sidst på krigen og var kommet til Himmelev, hvor de var blevet skjult på en gård.

Til Himmelev ankom i løbet af Befrielsesdagen Ove Thomsen, der havde ansvaret for Amtsledelsens økonomi. Han skulle hente de penge, der var gravet ned i præstegårdshaven.

Pastor Kroon tog en spade og gravede ned ved pæretræet, men pengene var der ikke. Efter en del forgæves graven og nogen nervøsitet, kom præstefruen ud i haven og udpegede stedet. Pengene blev fundet, og det var en lettet pastor Kroon, der stillede spaden på plads.

Sorøtragedien

Den 5. maj om formiddagen dukkede en glad og lettet Erik Andersen op hos Aage Nørfelt, og kunne fortælle, at han skulle på endnu en kuréropgave for Frihedsrådet. Tre frihedskæmpere fra Roskilde skulle ledsage ham, det var Børge Olesen, Knud Andersen og Jens Erik Clausen.

De fire begav sig af sted mod Korsør i den sorte Ford V8, der havde gjort gavn ved de mange våbenmodtagelser, Jens Erik Clausens gruppe havde deltaget i.

Den formiddag havde modstandsbevægelsen mange biler på vejene på Sjælland; ind imellem dukkede en bil med Hipofolk op. Hipoerne var trukket i civil og havde taget frihedskæmperarmbind på, så det kunne være ganske svært at kende ven fra fjende.

Tilsyneladende kørte bilen med stor fart mod Korsør og passerede Ringsted uden at standse ved en vejkontrol. Fra Ringsted blev der ringet til Sorø, hvor man i hast samlede omkring 40 mand i »Albertikrydset« ved hovedvej 1, for at standse den formodede »hipobil«.

Ved 13-tiden kørte »Roskildebilen« med stor fart ind i krydset.

Hvad der herefter skete, står meget uklart, men tilsyneladende blev bilen standset af de udlagte punktersøm, og umiddelbart herefter blev der

De dræbte fra Sorøtragedien hentes hjem til Roskilde. (Otto Hansen).

åbnet en voldsom ild mod de fire i vognen. Skydningen varede i ca. 10 minutter. De tre blev dræbt på stedet; Børge Olesen døde af sine kvæstelser ved ankomsten til Ringsted sygehus. Formodentlig troede man på dette tidspunkt stadig, at man havde skudt fire Hipofolk.

De dræbtes rette identitet må være blevet konstateret i løbet af natten, for allerede næste morgen ankom to unge mænd fra Roskilde til sygehuset.

Den ene præsenterede sig som broder til en af de dræbte, og over middag ankom grev Mogens Scheel, som repræsentant for modstandsbevægelsen i Roskilde og foranledigede de fire ført hjem.

I Roskilde havde en stor menneskemængde taget opstilling, da de to lastbiler med kisterne kørte ind i byen, og efter en højtidelighed ved Ting- og Arresthuset førtes tre kister til Østre kirkegård. Knud Andersen blev ført til kirken i sit fødesogn Himmelev.³⁾

Imens tragedien udspillede sig i Sorø opholdt folkene fra Jens Erik Clausens gruppe sig i Ringsted.

Ringsted kaserne

På Ringsted kaserne befandt sig den 5. maj 129 Schalburgfolk; desuden omkring 200 tyske soldater og et større antal tyske flygtninge.

Det siger sig selv, at modstandsbevægelsen i allerhøjeste grad ønskede de 129 Schalburgfolk udleveret, men det modsatte den tyske kommandant sig, da han betragtede Schalburgfolkene som »Wehrmachtsangehörige«.

Sjællandsledelsen kom til stede, og man anså situationen for så alvorlig, at forstærkning blev indkaldt udefra; herunder fra Roskilde. Ved 17-tiden afgik derfor, under ledelse af kaptajn Johansen, omkring 80 modstandsfolk fra Roskilde til Ringsted i busser. I Ringsted blev man indkvarteret på Ringsted Dampmølle, hvor der nu i alt befandt sig 4-500 mand. I løbet af natten gik der rygter blandt modstandsfolkene om, at Schalburgfolkene ville forsøge et udfald, men natten forløb roligt, og det samme gjorde hele næste dag.

Om aftenen, den 6. maj dukkede de første englændere op, og en engelsk oberst førte forhandlinger med den tyske kommandant. Senere på natten indløb besked fra SHAEF om, at ingen danske statsborgere måtte forlade landet i forbindelse med den tyske udmarch. Det blev herefter meddelt den tyske kommandant, at det ville komme til ildkamp, hvis Schalburgfolkene forlod kasernen sammen med de tyske soldater. Kommandanten accepterede herefter at efterlade Schalburgfolkene, og da de tyske soldater

forlod kasernen, den 7. maj om eftermiddagen, kunne modstandsfolkene rykke ind og arrestere de tilbageblevne Schalburgfolk.

Ringsted kaserne. Frihedskæmpere opmarcheret over for Schalburgkorpset. (L.H.A., Roskilde).

Således endte »Ringstedsagen« uden voldsomheder, men på Dampmøllen blandt frihedskæmperne var det til gengæld nær kommet dértil.

Stort set alle fra Jens Erik Clausens gruppe var taget med til Ringsted. Gruppen var blandt andet bevæbnet med Husquarna maskinpistoler.

En modstandsmand, der var ankommet fra Sorø, spurgte Otto Hansen, om han måtte låne hans pudsegrej, da han også havde en »Husquarna«. Den var taget fra en hipomand, man havde skudt i Sorø. Da han kom tilbage med sit våben, opdagede Otto Hansen, at der var indridset et pigenavn i skæftet, og han genkendte våbenet som Erik Clausens.⁴⁾

Tilsyneladende var situationen herefter ved at komme ud af kontrol. Roskildefolkene var naturligt voldsomt ophidsede, og det var tæt ved en konfrontation mellem de to grupper af modstandsfolk. Befalingsmændene på stedet fik dog alle til at falde til ro, og kaptajn Johansen forklarede sine folk, hvad der var sket i Sorø.

Den 8. maj ved 17-tiden var holdet fra Ringsted tilbage i Roskilde.⁵⁾

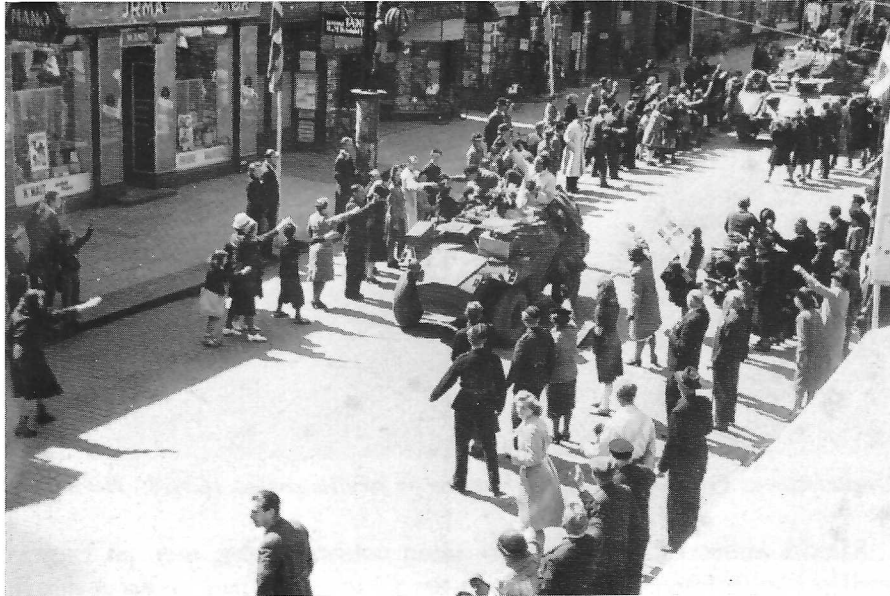
Dagene efter

Søndag eftermiddag den 6. maj dukkede de første englændere op i Ros-

kilde. Fire små vogne kørte gennem byen, og blev tiljublet af flere tusinde mennesker. Ved 21-tiden dukkede så 6-8 amerikanske køretøjer op, de fik samme modtagelse.

Et par dage efter kørte en større kolonne af engelske køretøjer gennem byen, og modtagelsen blev den samme. Da en kampvogn satte farten ned,

Englænderne kommer. (L.H.A., Roskilde).

blev den øjeblikkelig omringet af menneskemængden, der klatrede op på den og begejstret overfaldt den stakkels englænder; han fik dog køretøjet igang igen og slap, så vidt vides, helskindet videre til København.

Undervejs mødte de engelske køretøjer de endeløse rækker af tyskere på vej mod syd.

Arbejdet med at styre de mange tyskere gennem amtet viste sig at være en vanskelig opgave. Fra Amtsledelsen påhvilede dette arbejde Jens Kjærgaard og O. Kidde. Det kom til adskillige episoder, når tyske soldater slog lejr, tændte bål eller indkvarterede sig på private ejendomme. I arbejdet med at dirigere de mange kolonner gennem området indgik Kerckhoffs' radiofolk. Placeret på højtliggende punkter kunne de rapportere om tyskernes bevægelser til Amtsledelsen.

Tyskerne på Roskilde kaserne begav sig afsted natten til den 7. maj, og tilsyneladende forlod de resterende soldater Roskilde relativt hurtigt i dagene efter Befrielsen.

Et halvt hundrede minører blev på Kattinge værk og i Boserup skov, hvor de skulle afmontere 6000 landminer, der var udlagt om de tyske våben- og ammunitionsdepoter.

De sårede soldater på Allehelgens Skole og på Sct.Jørgensbjerg Skole blev flyttet til kasernen. Tilbage i byen var desuden et betydeligt antal civile flygtninge.⁶⁾

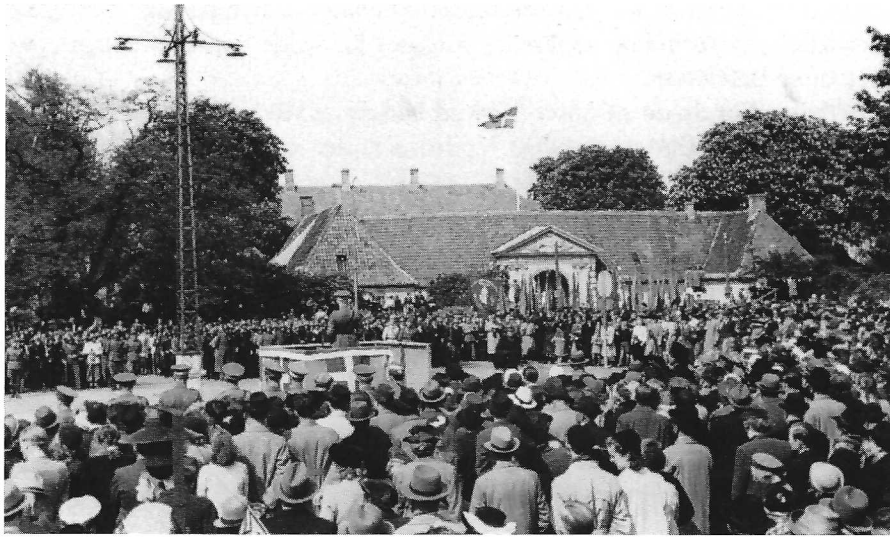

Tyske soldater på vej mod grænsen. Hotellet flagede med engelsk flag i dagens anledning. Indehaveren var engelskfødt. (L.H.A., Roskilde).

Enkelte morsomme og hyggelige oplevelser blev der dog også plads til, som da barberen i Herringløse holdt en tysk kolonne, på mange hundrede mand med køretøjer og fuld udrustning, op med et jagtgevær.

Og ved Himmelev lå ungarske soldater i bivuak på en mark nord for byen. Her henvendte en befalingsmand, Julius Horowarth, sig til Knud Lauritsen, der stod for forplejningen på stedet, og spurgte, om han kunne komme til et hospital syd for Helsingør. Her var hans kone netop nedkommet.

Lauritsen indhentede tilladelse fra Jens Kjærgaard, og kørte ungarenen til Helsingør. Horowarth havde 20 minutter hos sin kone. Da der var et

Den store frihedskæmperparade på Stændertorvet, (se side 110). (L.H.A., Roskilde).

*Våbenmodtageholdene møder de allierede nedkastningschefer.
Forrest Lt. Commander R. Hollingworth, leder af SOE's danske sektion. Dernæst Stig Jensen og, midt i billedet, Jens Kjærgaard. Til højre folk fra Jens Erik Clausens gruppe. Kvinden i uniform er en af de engelske kodepiger, (se side 110). (L.H.A., Roskilde).*

par minutter tilbage kom Horowarth og hentede Lauritsen, så han kunne se hans fire timer gamle datter.⁷⁾

En enkelt ulykke i disse første befrielsesdage indtraf, da en 26-årig frihedskæmper omkom ved et vådeskud ved Fjordvilla. Ulykken skete den 8. maj

4. regiment på vej til Roskilde kaserne, (se næste side). (L.H.A., Roskilde).

Afviklingen

Afviklingen af modstandsbevægelsen i Roskilde begyndte allerede en uge efter Befrielsen.

Lørdag den 12. maj blev 2/3 af Roskildes frihedskæmpere hjemsendt, og om søndagen trådte politiet atter i funktion, hvormed politistyrken formelt var udtrådt af modstandsbevægelsen. Den 17. maj rykkede Amtsledelsen fra Ting- og arresthuset til Duebrødre Skole, hvorfra man senere flyttede til kontorer ude i byen.

Dagen efter politiet var tiltrådt, afholdtes det første grundlovsforhør af en tiltalt for landskadelig virksomhed, og i månederne herefter fulgte en lang række sager ved Kriminalretten i Roskilde. En del af de arresterede var blevet løsladt, resten var interneret på Sct. Jørgensbjerg Skole.

Befrielsen blev fejret på behørig vis. Den 27. maj afholdtes en stor parade på Stændertorvet arrangeret af Frihedsrådets lokalkomite og den militære modstandsledelse. General Gørtz var til stede og mønstrede den samlede modstandshær i Roskilde Amt. Efter paraden marcherede man til Folkeparken til en stor folkefest.

Tre dage senere samledes våbenmodtageholdene på Stændertorvet til et møde med de allierede nedkastningsofficerer.

Den 1. juni vendte 4. regiment tilbage til Roskilde, hvor de genindkaldte soldater foreløbig blev indkvarteret på Allehelgens Skole og den 28. august marcherede soldaterne gennem hovedgaden for igen at rykke ind på Roskilde kaserne.

Omtrent samtidig hjemsendtes de sidste modstandsfolk, og kort tid efter fratrådte modstandsledelsen for Roskilde Amt.

Hermed var arbejdet fuldført.